

Foto: Anda van Riet

Het maken van de juiste studiekeuze is van grote invloed op de toekomst van leerlingen. Decanen en studiekeuzeplatformen geven daarom ondersteuning die gebruikt kan worden in de mentorles, en ook universiteiten bieden vanuit hun kant begeleiding door het inrichten van studiekeuzechecks. De rol van de vakdocent in dit proces is echter onderbelicht gebleven, terwijl ook diens begeleiding van groot belang is – en zelfs wettelijk verplicht.

ORIËNTATIE OP STUDIE EN BEROEP

THOMAS DE BRUIJN, MIRIAM GROENEN-RUIS, FLORENTINE KRIJNEN, VALERIE MEESEN & SASKIA SCHREUDER

De oriëntatie op een toekomstige studie en beroep wordt vaak gezien als taak van de decaan of als verantwoordelijkheid van de leerling zelf. Toch heeft ook de vakdocent een belangrijke begeleidende rol hierin, die vastgelegd is in Domein F van het vwo-examenprogramma van de talen onder de titel 'Oriëntatie op studie en beroep'. Het domein kent een eigen plek in de syllabus van ieder schoolvak en vormt daarmee een verplicht onderdeel van het lesprogramma. Het blijft echter onduidelijk wat er van vakdocenten verwacht wordt, omdat er geen specificaties of eindtermen gegeven worden, zoals bij alle andere domeinen. (Ook bij andere schooltypen komt dit domein voor, maar wij beperken ons in dit artikel tot het vwo.)

Onze ervaring als docenten in het voortgezet onderwijs (vo) is dat er weinig invulling gegeven wordt aan de oriëntatie op vervolgstudies en baanperspectieven. Er is ook weinig lesmateriaal voorhanden, wat de uitvoe-

ring van Domein F in de les op zijn zachtst gezegd niet makkelijker maakt. Onze nevenfunctie als Teacher in Residence heeft ons de mogelijkheid gegeven om lesmateriaal te ontwikkelen dat dit onontgonnen domein invult. Als Teacher in Residence combineren wij een lesgevende functie in het vo met een aanstelling aan de Radboud Universiteit bij het Pre-University College. Wij werken aan vraagstukken rondom de aansluiting tussen het voortgezet en het wetenschappelijk onderwijs en proberen deze twee werelden dichter bij elkaar te brengen. Een van onze speerpunten is de studiekeuzebegeleiding van vwo-scholieren in de vakles.

Ambassadeurschap

Het integreren van Domein F in de vakles hoeft zeker niet als taakverzwaring te worden gezien, maar is eerder een kans waarvan zowel onze leerlingen als de kwaliteit van onze lessen kunnen profiteren. Als waardevolle aanvulling op de brede kennis van de decaan over het aanbod van universiteiten, heeft de talendocent immers aan den lijve ondervonden hoe het is om een taal te studeren. De

De talendocent is ervaringsdeskundige en kan functioneren als ambassadeur van het vak

talendocent is ervaringsdeskundige en kan functioneren als ambassadeur van het vak, de leerlingen inspireren met verhalen en hen op deze manier helpen in het maken van een weloverwogen studiekeuze.

Veel taal- en cultuurstudies hebben steeds meer moeite om eerstejaarsstudenten aan te trekken. Op sommige universiteiten zijn de aanmeldingen zo laag, zoals bij de bachelorstudie Nederlands aan de Vrije Universiteit, dat de opleiding verdwijnt. Deze tendens valt ook terug te zien in de profielkeuze. In 2019 koos 9,6% van de vwo'ers voor het meeste talige profiel Cultuur & Maatschappij, wat vaak onterecht wordt weggezet als 'pretpakket'. Deze ontwikkelingen dreigen te leiden tot een tekort aan taal- en letterkundigen, hetgeen zich uiteindelijk ook vertaalt in een tekort aan (eerstegraads)taaldocenten.

Carrièreperspectief

Twee belangrijke zaken lijken aan de basis te liggen van de verminderde belangstelling voor taal- en cultuurstudies bij leerlingen. Allereerst is voor veel scholieren het carrièreperspectief onduidelijk. Een mogelijk onzekere economische toekomst weegt zwaar in de studiekeuze. In de afgelopen jaren zijn er verschillende initiatieven gestart om dit soort zorgen bij jongeren (gedeeltelijk) weg te nemen, zoals de campagne van het Nationaal Platform voor de Talen (<platformtalen.nl>). Het Platform onderstreept het maatschappelijke en culturele belang van de talen en laat in zijn voorlichting zien dat alumni van talenstudies in een breed scala aan functies terechtkomen, bijvoorbeeld binnen het bedrijfsleven, het onderzoek, de communicatiewereld en de journalistiek.

Dat het beroepsperspectief niet in steen is gebeiteld is inherent aan wetenschappelijk onderwijs; universitaire studies zijn tenslotte vaak geen beroepsopleidingen. Toch lijkt het voor de talenstudies, en de geesteswetenschappen in zijn algemeen, zeer lastig om concreet te maken welke competenties er worden opgedaan en waarom deze essentieel zijn binnen onze maatschappij

(Veul, 2019). Voor leerlingen (en soms ook voor docenten!) blijft dit redelijk abstract of zelfs ongrijpbaar. Toch zijn de geesteswetenschappen, inclusief de talen, ontzettend belangrijk in het kader van wereldburgerschap, aangezien zij juist studenten opleiden om over grenzen heen te kijken en maatschappelijke problemen vanuit verschillende invalshoeken leren aan te vliegen.

Ga naar <talenstudievoorjou.nl/category/ervaringsverhaal>. Bekijk de drie webpagina's met ervaringsverhalen van alumni. Dat zijn mensen die een talenstudie gedaan hebben en vertellen over het werk dat zij nu doen, na en/of met hun talenstudie.

Lees minimaal vijf verschillende ervaringsverhalen van alumni. Beantwoord hierover de volgende vragen:

1. Welke beroepen heb je voorbij zien komen tijdens het lezen van de ervaringsverhalen waarvan je het bestaan niet kende?
  2. In hoeverre vind je dat deze talenstudenten op een opvallende werkplek terecht zijn gekomen na hun studie? Zitten er verrassingen tussen?
  3. Welke weg hebben de alumni die je bestudeerd hebt afgelegd voordat ze bij hun huidige werk terecht zijn gekomen?
  4. Ben je werk tegengekomen bij deze alumni dat jou ook aanspreekt? Zo ja, licht toe om welk werk het gaat en waarom dit jouw interesse wekt. Zo niet, licht toe waarom niet.
  5. Wat is het meest opvallende dat je hebt gelezen?
- Noteer je antwoorden en neem deze mee naar de les, zodat je kunt uitwisselen met je klasgenoten.

Kader 1. Fragment uit het lesmateriaal *Een introductie in de geesteswetenschappen* (Nationaal Platform voor de Talen). Voor het complete lespakket zie <vlt.nl/domeinf>

Leerlingen laten zich vaak leiden door wat zij al weten van het schoolvak, maar het curriculum van het schoolvak wijkt sterk af van dat van een universitaire studie

Om deze reden hebben wij (gratis downloadbaar) materiaal ontwikkeld, opgedeeld in kleine modules, dat direct in de les kan worden ingezet. De opdrachten variëren van leerlingen laten reflecteren op ervaringsverhalen van alumni (zie kader 1), tot een kijk- luisteropdracht waarbij leerlingen op inductieve wijze moeten nadenken over wat de geesteswetenschappen nu eigenlijk inhouden. Ter ondersteuning van de docent is hierbij ook een beknopte handleiding toegevoegd die het ontstaan en de betekenis van de geesteswetenschappen beschrijft. Op deze manier hopen we, onder de noemer van Domein F, zowel bij docenten als bij leerlingen bewustzijn te creëren over het belang van de geesteswetenschappen en inzicht te geven in taal- en cultuurstudies en de bijbehorende beroepsmogelijkheden.

Vertekend beeld

Een tweede reden voor de verminderde interesse in taal- en cultuurstudies kan worden teruggelid naar het eenzijdige en zelfs foutieve beeld dat leerlingen ervan hebben. Leerlingen laten zich vaak leiden door wat zij al weten van het schoolvak, maar het curriculum van het schoolvak wijkt, zoals de ervaringsdeskundige weet, sterk af van dat van een universitaire studie. De culturele en communicatieve kant van een taal, die leerlingen juist vaak aanspreekt, raakt ondergesneeuwd door de nadruk op vaardigheden en examenvoorbereiding binnen het vak (Mearns, 2019).

Lesmethodes dragen bij aan de focus op vaardighedenonderwijs en zetten het eindexamen als stip op de horizon. Allerlei betrokken partijen pleiten al sinds geruime tijd voor meer vakinhoud. Zo kopt het artikel van Ros (2020) dan ook: 'Samenleving vraagt om meer dan taalvaardigheid alleen', en zijn er meesterschapsteams voor de talen opgezet die aansturen op meer betekenisvolle inhoud, waarbij verrijking en verdieping van de vakinhoud in het vo bijdragen aan taal- en cultuurbewustzijn (zie <vakdidactiekgw.nl>). Dit is eveneens het streven van het eerdergenoemde Nationaal Platform voor de Talen, dat zich in het bijzonder inzet om

de talenstudies bekendheid te geven bij en aantrekkelijk te maken voor scholieren met behulp van inhoudelijke vernieuwing en meer aandacht voor cultuur náást de taalverwerving (Grezel, 2018). Ook de ontwikkelteams van Curriculum.nu sturen in hun bouwstenen aan op een bredere kijk op taal dan de huidige methodes laten zien. Bij Nederlands gaat het om de drie pijlers taal en communicatie, taal en cultuur, en taal en identiteit. De moderne vreemde talen zouden zich moeten concentreren op interculturele communicatie, taalbewustzijn en meertaligheid.

In deze ontwikkelingen is een belangrijke rol weggelegd voor de vakdocent. Als expert weet deze hoe sterk het schoolvak afwijkt van de universitaire studie, die ook bijvoorbeeld semantiek, sociolinguïstiek en etymologie omvat. Dit zijn allerlei aspecten van de taal die niet vanzelfsprekend terugkomen in de alledaagse lespraktijk. Door dit soort elementen van het academische curriculum op laagdrempelige wijze in de vakles te integreren kunnen we leerlingen laten zien hoe divers de disciplines van de talenstudie zijn, en bieden we vakinhoudelijke verrijking aan.

Academische inhouden

Er is door de Teachers in Residence in samenwerking met verscheidene vakgroepen van de Radboud Universiteit lesmateriaal ontwikkeld dat de universiteit naar het klaslokaal brengt. Voor het vak Nederlands is er bijvoorbeeld

WhatsApp-analyse

Gedachteloos sturen we appjes rond om onze vrienden vragen te stellen. Maar reageert de ontvanger wel op jouw vraag, en welke informatie leest hij of zij tussen de regels door?

Hier volgt een voorbeeld van een WhatsApp-fragment aan de hand waarvan twee aspecten van interactie goed te zien zijn: de organisatie van interactie in handelingen en de indirectheid waarmee we communiceren.

1	Romee	12:05	Gaan jullie ook naar de wedstrijd van Micky?	E1
2	Petra	12:26	Ja, ga je mee?	T1 + E2
3	Romee	12:27	Ja ik wilde ook gaan kijken ☺ Kan ik met jullie meerrijden?	T2 + E3
4	Petra	12:28	Of samen op de fiets? Als je naar hier komt?	E4
5	Romee	12:36	O ja is ook goed! Hoe laat willen jullie gaan?	T4 + E5

Als we met elkaar praten doen we allerlei dingen. We groeten, we geven nieuws, we nodigen iemand uit, we doen een voorstel of een aanbod, we evalueren iets et cetera. Sommige van die handelingen roepen een 'wederhandeling' van de ander op: als we vragen of iemand komt eten, verwachten we een antwoord (ja of nee). Als we groeten, verwachten we een wedergroet. Als we een vraag stellen, verwachten we een reactie.

Abstracter geformuleerd vormen handelingen vaak samen een paar. Het eerste deel van het paar (paardeel) roept de verwachting van het tweede paardeel op. Dit principe organiseert onze communicatie in hoge mate. Als er geen tweede paardeel komt, jagen sprekers vaak alsnog een antwoord na, of ze laten op een andere manier zien dat een tweede paardeel (bijvoorbeeld een antwoord) wel relevant was. Ze kunnen de vraag herhalen, iets toevoegen aan de vraag en daarmee opnieuw een antwoord relevant maken, vragen waarom de ander niks zegt et cetera.

Binnen het domein van de conversatieanalyse zijn allerlei begrippen bedacht om te beschrijven wat er in gesprekken gebeurt. Twee belangrijke zijn *eerste paardeel* (E) en *tweede paardeel* (T). Voor het leesgemak hebben we die met behulp van de afkortingen E en T aangeduid in het fragment hierboven. De nummers verwijzen telkens naar een nieuw paar.

Opdracht

In het schema van het WhatsApp-gesprek zie je dat E3 en E5 geen tweede paardeel krijgen. Bij E5 is dat te verklaren, omdat je de rest van het gesprek niet hebt. E3 staat echter middenin. Is het wel of niet een probleem voor het verloop van het gesprek dat er geen tweede paardeel geproduceerd wordt door Petra? Leg uit.

Kader 2. Fragment uit het lesmateriaal *Conversatieanalyse: Weet je wel wat je appt?*, ontwikkeld door Wyke Stommel (afdeling Nederlandse Taal en Cultuur aan de Radboud Universiteit) in samenwerking met Thomas de Bruijn (Teacher in Residence). Voor het complete lespakket zie <vllt.nl/domeinf>

beeld een lespakket ontwikkeld over conservatieanalyse (zie kader 2). In deze les leren leerlingen om op een andere manier naar taal te kijken door het identificeren van structuren in interactie en nemen daarbij ook hun eigen communicatie via WhatsApp onder de loep. Welke interpretaties worden gegeven aan berichten en in hoeverre wordt er informatie door de ontvanger tussen de regels door gelezen? Dit kan een gesprek een andere (en wellicht ongewenste) wending geven. Hoe kunnen formulering en indirectheid in het opstellen van berichten ertoe bijdragen dat de verzender bepaalde doelen kan behalen? Als we namelijk iets gedaan willen krijgen, lijken beide aspecten de uitkomst van de conversatie te kunnen beïnvloeden. Met deze les, die zich op het snijvlak van de sociologie en de taalkunde bevindt, krijgen leerlingen inzicht in de verschillende manieren waarop taal kan worden ingezet in sociale interactie en leren ze hoe miscommunicatie kan worden voorkomen. Zo proeven ze aan een wetenschappelijke discipline van de taal die vaak niet in leergangen wordt opgenomen.

Naast dit voorbeeld zijn er ook lessen met een academische component ontwikkeld voor de moderne vreemde talen, denk aan lessen rondom uitspraak (fonologie, Engels), sociolinguïstiek (Duits) en vertalen (vertaalwetenschap, Frans). Al deze lespakketten zijn gratis te downloaden en direct inzetbaar (zie <vllt.nl/domeinf>).

Als ervaringsdeskundigen kunnen docenten de leerlingen goed informeren over de studiekeuze. De invulling van Domein F biedt hier een uitgelezen kans voor, zowel voor leerling als leraar: met vakinhoudelijk uitdagende stof voor de leerling, maar ook met ruimte voor het persoonlijk relaas van de enthousiaste vakdocent. Het ontwikkelde materiaal voor Domein F kan daar zeker bij helpen. ■

LITERATUUR

- Grezel, J. E. (2018). 'Laat leerlingen het maatschappelijke en culturele belang van talen ervaren': Nationaal Platform gaat campagne voeren voor talenstudies. *Levende Talen Magazine*, 105(8), 4-9.
- Wouters, G. (2019). Liefde voor de taal: de docent maakt het verschil. *Levende Talen Magazine*, 106(1), 46-47.
- Mearns, T. (2019). 'Waar gaat je vak over?' Actieonderzoek naar inhoud in de mvt-les. *Levende Talen Magazine*, 106(8), 10-15.
- Ros, B. (2020). Meer dan vakinhoud graag! Samenleving vraagt om meer dan taalvaardigheid alleen. *Levende Talen Magazine*, 107(6), 4-8.
- Veul, R. (2019). *Talenstudies: teurendheid en toekomstperspectief – Onderzoek naar talenstudies en het werkveld onder studenten, alumni en werkgevers*. Nationaal Platform voor de Talen.